

50 LET ŽELEZARSKKE ZBIRKE

Gornjesavski muzej Jesenice

OB 50. LETNICI STALNE ŽELEZARSKKE ZBIRKE NA JESENICAH

Muzejska dejavnost na Jesenicah je stara dobrih petdeset let. Prve pobude za ustanovitev muzeja je v prvih povojnih letih dal krog sodelavcev, med katerimi so bili France Torkar mlajši, Vinko Beguš, Slavko Smolej, Avgust Kuhar, France Torkar st. in Matija Sušnik. Že leta 1950 je bil ustanovljen zbirni urad za ustanovitev železarskega muzeja na Jesenicah, ki ga je potrdilo Ministrstvo za znanost in kulturo LRS. Poleti 1950 se je preimenoval v Tehniški muzej Jese-

nice. Tedaj so začeli zbirati gradiva na terenu. Imenovali so upravni odbor v sestavi Miloš Magolič, Marjan Dolinšek, Anton Grošelj, Franc Treven, Matvez Kalan. Vodil jih je upravnik Slavko Smolej. Prvo razstavo z naslovom "Prikaz železarske zgodovine Jesenic z okolico" so odprli 26. aprila 1951 v prostorih meščanske šole na Jesenicah. Kot enoto Tehniškega muzeja Slovenije je Tehniški muzej Jesenice financiralo Ministrstvo za znanost in kulturo LRS do leta 1953, po tem letu pa Železarna Jesenice, ki je prevzela upravljanje. Vodja muzeja je postal Miloš Magolič. Za prostore muzeja je bila izbrana Ruardova

graščina na Stari Savi. Že leta 1954 so postavili prvo stalno razstavo. Pričeli so z urejanjem dokumentacije. Januarja 1956 je delavski svet ŽJ potrdil Pravila Stalne razstave Železarne Jesenice kot organizacijske oblike muzeja z zgodovinskim in sodobnim oddelkom. Leta 1959 so v celoti prenovili pritličje graščine in ga slovesno odprli 1. avgusta 1959.

V pritličju Ruardove graščine so 23. aprila 1960 odprli prenovljeno stalno razstavo. V začetku naslednjega leta je bila na Jesenicah ustanovna seja Sekcije tehniških muzejev LR Slovenije. 9. septembra 1961 je Tehniški muzej Železarne Jesenice priznal Svet za kulturo in prosveto LRS z odločbo št. 01-1457/1.

Vzporedno so potekale terenske akcije

in raziskave, v okviru katerih so se predvsem ukvarjali s poskusnim taljenjem železove rude - bobovca v vetrni peči v Bohinju ter geološkim kartiranjem Julijskih Alp in Karavank.

V okviru terenskih akcij so se prizade-

vali zaščititi tehniške spomenike, kot so: plavž v Nomenju, peči na Planini pod Golico in v Javorniškem Rovtu, rudnike v Savskih jamah in na Begunjsčici. Leta

Kazalo:

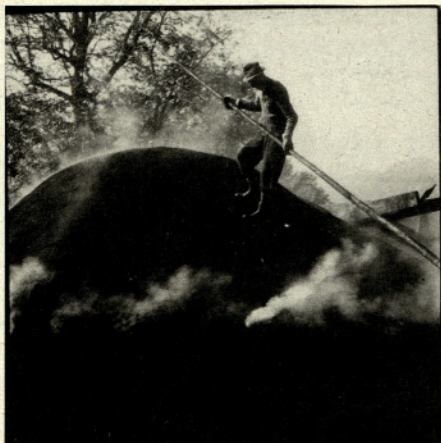
OB 50. LETNICI STALNE ŽELEZARSKKE ZBIRKE NA JESENICAH	1
KUSTODIAT ZA ZGODOVINO ŽELEZARSTVA IN ARHIV	4
RAZSTAVNA IN GALERIJSKA DEJAVNOST	6
KUSTODIAT ZA ETNOLOGIJO	7
KONSERVACIJA IN VZDRŽEVANJE	8
FOTOARHIV	9
ENOTA ŽIROVNICA - KUSTODIAT ZA KRAJEVNO ZGODOVINO	10
ENOTA KRANJSKA GORA - KUSTODIAT ZA PLANINSTVO	11

1962 so pričeli tudi s prvimi večjimi akcijami za obnovo fužinskih objektov na Stari Savi. Pripravili so elaborat za prenovo kompleksa. V soglasju z železarno je prišlo do pomembne odločitve, da se ohrani železarsko naselje Stara Sava vsaj v ožjem smislu (graščina, cerkev, kasarna, plavž s skladiščem oglja, pudlovka s kladivi, tehtnica, adjustaža, mlin in vigenjc). Kljub začetnemu zagonu so se dela jeseni 1965 ustavila.

Poleg zgodovine tehnike je v ospredje raziskovanja vse bolj prihajal delavec, delavsko gibanje in NOB. Stalna razstava Železarne Jesenice je prerasla prvotne okvire. Aprila 1964 je Železarna Jesenice sprejela Statut Tehniškega muzeja Železarne Jesenice. Ta je imel tedaj tri oddelke: zgodovinsko-tehnični, sodobno-tehnični in oddelek delavskega gibanja in NOB, ki se je hitro razvijal. Že leta 1968 je prišlo do ločitve tehniškega oddelka pod vodstvom direktorja Miloša Magoliča in oddelka delavskega gibanja in NOB, ki ga je vodil Franc Konobelj.

Tehniški oddelek je nadaljeval z dotedanjo usmeritvijo - preučevanje

zgodovine železarstva in metalurških postopkov. Tako so v letih 1966 in 1968 izvedli poskusno taljenje bobovca v rekonstruirani vetrni peči na Stari Savi, leta 1969 so skuhalo kopo v Radovni. Pri teh akcijah so sodelovali domači in tuji strokovnjaki, rezultate pa so objavljali v strokovni literaturi (Tehnična priloga Železarja 1962, 1963, 1964, 1966). Kmalu so vzbudili zanimanje domače in tuje strokovne javnosti. Sodelovali so z različnimi strokovnjaki in institucijami iz 16 držav. Leta 1969 so ob 100. letnici železarne izdali Vodič po Tehniškem muzeju Železarne Jesenice in sodelovali pri izdaji umetniške mape Železarstvo in umetnost ter knjige Ivana Mohoriča "2000 let železarstva na Gorenjskem".

Vzporedno se je razvila maketarska dejavnost. Tako so v šestdesetih letih v maketarski delavnici pod vodstvom Marjana Dolinška nastale makete savskega plavža, partizanske bolnišnice na Mežakli, valjarne Blooming-Steckel, plavža na Javorniku in še nekatere druge.

Socialni oddelek se je posvetil predvsem zbiranju in preučevanju gradiva. Največ gradiva je že v petdesetih letih

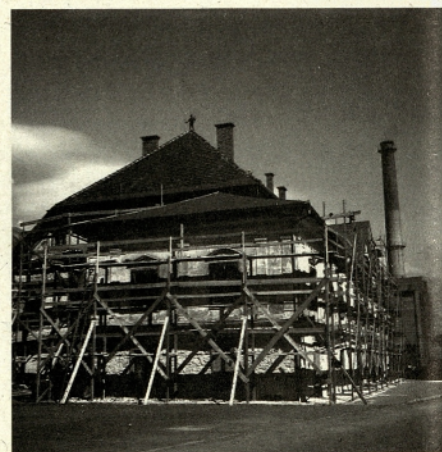

zbral fotograf in pisec Slavko Smolej. Izšlo je v knjigah Franca Konoblja "Pod Možakljo in Karavankami smo se uprli" (1954) in Slavka Smoleja "Gorenjska v miru, trpljenju, borbi in svobodi" (1955), Miha Klinarja "Utrinki iz zgodovine jeseniškega delavstva" pa v posebni številki Železarja (1959) in nato še v prvi številki jeseniškega zbornika Jeklo in ljudje, ki je izšla leta 1964. Gradivo so predstavljali na številnih občasnih razstavah, svoje stalno mesto je gradivo dobilo na razstavi o zgodovini delavskega gibanja in NOB, ki so jo postavili v treh prostorih stalne železarske zbirke. Zaradi prostorske stiske so se porodile prve ideje o obnovi Kosove graščine, kjer naj bi stalna zbirka novejšje zgodovine dobila svoje mesto.

Sedemdeseta leta so se pričela z izidom drugega dela Mohoričeve knjige "2000 let železarstva na Gorenjskem". Tehniški oddelek se je poleg tega posvetil izdelovanju maket za stalno zbirko in zunanje naročnike. Poleg navedenega so ponovno oživela prizadevanja za obnovo graščine in cerkve, ki so se uspešno zaključila v drugi polovici 70-ih let. Težišče dela se je preneslo na področje zgodovine delavskega gibanja in NOB. Poleg že obstoječega oddelka je bil na pobudo zgodovinske komisije pri CK ZKS v muzeju ustanovljen še oddelek za zgodovino delavskega gibanja Gorenjske z namenom, da organizira širšo akcijo zbiranja in popisovanja gradiva s tega področja na Gorenjskem. Pri tem je odde-

lek sodeloval z vsemi gorenjskimi muzeji in občinami. Zbrano gradivo so predstavljali v obliki občasnih razstav, ki so jih redno pripravljali v sodelovanju z drugimi muzeji in postavljali na različnih krajih. Rezultat naj bi bil Muzej delavskega gibanja Gorenjske, za katerega je bila predvidena Kosova graščina na Jesenicah. Ta odločitev je bila povezana tudi z aktivnostmi za obnovo stavbe. Prav tako je kot priloga Železarja začel izhajati Muzejsko-zgodovinski vestnik, v katerem je bil v nadaljevanjih objavljen prispevek Staneta Tušarja "Kako stare so pravzaprav Jesenice".

Osemdeseta leta so bila zaznamovana z nekaterimi kadrovskimi spremembami. Po smrti dolgoletnega direktorja Tehniškega muzeja Železarne Jesenice Miloša Magoliča (4. decembra 1981) je vodstvo muzeja prevzel Tone Konobelj. Težišče muzejske dejavnosti se je preusmerilo

na razstavno dejavnost. Tako so v osemdesetih letih nastale številne tematske razstave, ki jih je pripravil oddelek za preučevanje zgodovine delavskega gibanja in NOB. Ker muzej ni imel svojih prostorov za občasne razstave, so razstavljali na različnih lokacijah na Jesenicah, v stavbah in na prostem. Obseg zbranega gradiva in bogata razstavna dejavnost sta odločilno prispevala k uresničitvi idej o obnovi Kosove graščine. Obnovljeno graščino so predali namenu leta 1984 in v njej začasno razstavili gradivo za stalno razstavo novejšje zgodovine Jesenic. V drugem nadstropju graščine so uredili poročno dvorano z bifejem in protokolarno dvorano, v prvem nadstropju pa je bila urejena stalna razstava in pisarna za kustosa. V pritličju so rekonstruirali zaporniško celico ter uredili galerijske prostore. V pisarni je pričela z delom kustosinja Slavica Osterman Keržan, ki je vodila

galerijsko dejavnost v Kosovi graščini in obenem skrbela za Prešernovo in Finžgarjevo rojstno hišo v Žirovnici ter Liznjekovo domačijo v Kranjski Gori. Ta dejavnost je bila registrirana v okviru Gledališča Toneta Čufarja.

Tehniški muzej Železarne Jesenice je v tem obdobju pričel z organiziranim evidentiranjem železarske tehniške dediščine. Kmalu se je pokazalo, da razen redkih izjem, ne bo mogoče ohraniti tehniških spomenikov v naravi. Zato so začeli reševati premično tehniško dediščino manjših dimenzij. Shranili so jo v starem skladišču na Blejski Dobravi. Da bi spodbudili ljudi, so v Železarju objavljali članke Toneta Konoblja pod naslovom "Tehniška dediščina - bogastvo ali breme?". A s stopnjevanjem težav v železarni je usihal tudi interes za muzejsko dejavnost. Poleti leta 1990 je Železarna Jesenice zaprla Tehniški muzej Železarne Jesenice.

Skupščina Občine Jesenice je 26. decembra 1990 prisluhnila prizadevanjem za ustanovitev občinskega muzeja. Tako je Muzej Jesenice je pričel delovati leta 1992. Pod eno streho je združil dejavnost Tehniškega muzeja Železarne Jesenice, kjer sta bila tedaj zaposlena Tone Konobelj in kustosinja Zdenka Torkar - Tahir ter muzejsko - galerijsko dejavnost pri Gledališču Toneta Čufarja, kjer so bile zaposlene kustosinja in poznejša ravnateljica Slavica Osterman, računovodkinja Danica Novak, tri oskrbnice muzejskih hiš ter čistilka. V ta okvir je sodila galerijska dejavnost v Kosovi graščini in upravljanje s Prešernovo in Finžgarjevo rojstno hišo ter Liznjekovo domačijo. Za sedež muzeja so izbrali Ruardovo graščino v osrčju nekdanje fužine na Stari Savi. Zgodovina železarstva in sorodne dejavnosti ter z njimi povezana mestna zgodovina je bil še vedno glavni poudarek. Temu je bil podrejen ves razvoj in zbiralna politika muzeja. Tako smo v letu 1993 dopolnili stalno železarsko zbirko s paleontološko zbirko okamnin iz zahodnih Karavank,

katere avtor je Jože Bedič. Vestno smo zbirali gradivo s področja železarstva, posebno pozornost pa posvetili tehniški dediščini. Nekatero stroje in naprave so zbrali v hali žičarne poleg muzeja in jih tako rešili pred propadom. Pripravljali so občasne razstave z železarsko tematiko in na ta način predstavljali zbrano gradivo. Z razstavo o jeseniških plavžih so sedemkrat gostovali po Sloveniji,

Avstriji in Italiji. Z izdajo različnega gradiva so poskrbeli za promocijo železarske zbirke doma in v tujini.

Poslanstvo se je spremenilo z reorganizacijo muzeja leta 1999, ko je dotedanji muzej postal medobčinski za območje treh občin: Jesenic, Žirovnice in Kranjske Gore. Preimenoval se je v Gornjesavski muzej Jesenice. Železarska zbirka je s tem izgubila status osrednje muzejske zbirke. Ob praznovanju pomembnih

letnic - 200 let rojstva Matije Čopa, 200 let Prešernovega rojstva se je težišče del preneslo na muzejske zbirke v Žirovnici. Leta 1997 so odprli stalno zbirko o življenju in delu Matije Čopa z multimedijo v Žirovnici, leta 2000 pa stalno zbirko o življenju in delu Franceta Prešerna z multivizijo v Vrbi ter leta 2001 stalno zbirko o življenju in delu Josipa Vandota v Kranjski Gori. Z razstavo "Od Triglava do vrhov sveta" o Alešu Kunaverju smo predstavili zgodovino slovenskega planinstva in trikrat gostovali. Z odstopom Občine Žirovnica od soustanoviteljstva muzeja sta kot soustanoviteljici muzeja ostali le še občini Jesenice in Kranjska

Gora. Prav tako se je skrčilo tudi območje, na katerem muzej opravlja javno službo. Posledično smo bili prisiljeni skrčiti dejavnost in ukiniti enoto Žirovnica, kjer so bili zaposleni trije delavci. Zadnje novice o prostorskih zagatah Triglavske muzejske zbirke v Mojstrani, ki so v javnost prišle v teh dneh, prav tako ne obetajo nič dobrega.

Z zadnjo reorganizacijo, ki se zaključuje letos, se muzej vrača k svojim koreninam: k zgodovini železarstva in z njim

povezani zgodovini planinstva. Upati je, da bo Občina Jesenice kot matična občina zbrala dovolj volje in sredstev za ohranitev jeseniškega muzeja, ki ga mesto Jesenice, Gorenjska in Slovenija še kako potrebujejo. Pri tem bi ji morala pomagati tako muzejska stroka kot tudi država, saj gre vendarle za enega prvih muzejev v Sloveniji, ki je bil priznan in financiran z Ministrstva za kulturo in prosveto do leta 1954, ko je prešel pod okrilje Železarne Jesenice. Gre za muzej, ki je v preteklih desetletjih dosegel visok strokovni nivo, kar so mu priznavali domači in tuji strokovnjaki.

Ko je Železarna Jesenice leta 1990 zaprla muzej, je Občina Jesenice pokazala razumevanje in ustanovila občinski muzej. Žal se je to zgodilo leto dni po tem, ko je država določila zadnjo muzejsko mrežo, po kateri Ministrstvo za kulturo še danes financira muzeje. Leta 1999 so se občine Jesenice, Žirovnica in Kranjska Gora uspele dogovoriti o soustanoviteljstvu muzeja in Muzej Jesenice je kot medobčinski muzej zapsan v uredbi o muzejski mreži, ki jo je izdalo Ministrstvo za kulturo leta 2000. Niti kvalitetno strokovno delo niti uspešno dogovarjanje in financiranje lokalnih skupnosti zaenkrat niso doživeli ustreznega priznanja in podpore. Upamo, da bo letošnje leto prineslo pozitiven preobrat za muzejsko dejavnost na Jesenicah. Temu je namenjena tudi pričujoča razstava, ki smo jo pripravili ob 50. letnici stalne železarske zbirke na Jesenicah in tako na klasičen muzejski način javnosti predstavili zgodovino jeseniškega muzeja in naše delo.

*Kokošinek Nataša,
ravnateljica*

KUSTODIAT ZA ZGODOVINO ŽELEZARSTVA IN ARHIV

Za železarski muzej na Jesenicah je eno od temeljnih področjih raziskovanja prav zgodovina železarstva. Verjetno je to tudi področje dela, ki je bilo najbolj kontinuirano zasledeno. Rezultat več desetletij trajajočega zbiranja predmetov in gradiva s tega področja je železarska zbirka v Ruardovi graščini na Stari Savi. Danes je v zbirko vključenih 4200 inventariziranih predmetov. Med vidnejšimi eksponati na stalni razstavi je ambientalno postavljena kovačnica v pritličju stalne razstave, makete iz nekdanje muzejske maketarske delavnice, ki prikazuje opuščene fužinske lokacije in tehniška dediščina v zunanjem depozitu. Številne tipične rude, taline, medalje (zlata medalja s svetovne razstava na Dunaju 1873, za 37 % feromangan prvi v svetu), diplome priznanja, izvozni znaki, tovarniška oprema, rudarsko orodje, fužinarski izdelki, oprema kemijskega in fizikalnega laboratorija, grafike, slike, panoji in številni predmeti povezani z železarstvom. Danes jih dopolnjuje Bedičeva paleontološka zbirka fosilov in kamnin Zahodnih Karavank z okoli 15000 enotami oziroma s 3559 prepariranimi fosili.

Raziskovanje zgodovine železarstva in njegovega vpliva na širšo okolje temelji tudi na arhivskih virih. Arhivsko gradivo je po Zakonu o arhivskem gradivu javna listina in tako javno dostopno. Gornjesavski muzej Jesenice hrani 184 tekočih metrov arhivskega gradiva. Med ohranjenim so spisi, listine, kartoteke, načrti, knjige, fotografije in tudi drobne zanimivosti kot so zloženke, prospekti, razglednice, računi, izkaznice...

Najobsežnejši in za zgodovino železarstva najpomembnejši je fond Kranjske industrijske družbe (KID), ki obsega približno 38 tekočih metrov spisovnega gra-

diva in približno 32 tekočih metrov načrtov. Arhivsko gradivo je bilo razdeljeno na posamezne tematske sklope, ki pa so se vsi začeli s številom 1 (mapa 1, 1/a in podobno) in popisano v arhivskih popisih - katalogih, kot so jih imenovali po bibliotečnem načelu.

Z zaposlitvijo kustosa zgodovinarja - arhivista leta 1995 se je v letu 1997 povečala intenzivnost dela na arhivskem gradivu z inventuro gradiva in arhivskimi popisi. Gradivo KID je tako na novo oštevilčeno v okviru enega fonda, znotraj katerega so serije gradiva, ki svojo arhivsko enoto začinjajo z začetnim številom 1., medtem ko številke tehničnih enot (škatel) nadaljujejo številčno zaporedje. Najstarejša je serija fonda KID predspisi, kjer so popisane listine do 1869. Sledi gradivo KID od 1869 do 1918 nato od 1918 do 1945, ko je imovino KID prevzela novo nastala Železarna Jesenice. Tematske sklope predstavljajo še serije fonda KID: personala KID, rudarstvo KID, zapisniki sej upravnega odbora KID in načrti KID.

Od leta 1997 je bila uvedena evidenca uporabnikov gradiva - strank, ki iščejo različne podatke tako za uporabne kot znanstveno raziskovalne namene.

Kot je razvidno iz tabele, število obiskovalcev iz leta v leto narašča, pri čemer je potrebno poudariti, da kolegi, ki posre-

dujejo podatke strankam s področja fototeke, etnologije in mestne zgodovine, v tej tabeli niso zajeti.

Arhivski fundus, predvsem z železarsko in jeseniško tematiko, dopolnjuje z osebnimi donacijami Jeseničanov, strokovno ureja in popisuje po pravilih arhivske stroke.

V muzeju je najstarejša hranjena listina oziroma prepis iz leta 1403. Neprecenljive so donacije posameznikov - železarjev, Jeseničanov, ki tvorijo osebne fonde arhivskega gradiva. V teh letih je pridobila osebni fond, več kot 15 tekočih metrov arhivskega gradiva "očeta" jeseniškega hokeja in graditelja jeseniških plavžev, Draga Cerarja. Delček gradiva prvega "mestnega" župana Jesenic Andreja Čuferja, jeklarja Joža Arha. Gradivo fonda, ki predstavlja delo raziskovalnega laboratorija in strokovnih edicij s področja kemije je podaril Borut Razinger. Dragoceno je podarjeno gradivo z osebno korespondenco enega od ustanoviteljev našega muzeja oziroma muzejske zbirke Vinka Beguša. Neprecenljivo pa je tudi podarjeno arhivsko gradivo nekdanjega muzejskega fotografa Slavka Smoleja, ki ga je muzeju podaril sin Igor. Obsežnejši je fond Obratne ambulante Jesenice, ki obsega kar 48 tekočih metrov gradiva. Pomembni pa so tudi drobci iz zgodovine železarstva, ki nam jih razkriva arhivsko gradivo iz osebnih fondov Teodorja Visterja, mizarja Mraka, Frančiške Jekovec in drugih. Ohranjen je tudi del gradiva, ki je nastalo v uredništvu Železarja - krajevnega časopisa, ki je izhajal na Jesenicah do leta 1989, ter gradivo našega muzeja - inštitucije. V nastajanju so tudi fondi, ki se navezujejo na prevzete muzejske predmete, ki jih hranimo v muzeju.

Leto	čitalniški dnevnik	stranke uporabne	obiskovalci raziskovalne	Skupaj strank
1997	6	26*	-	32
1998	6	32	7	45
1999	21	34	11	66
2000	19	81	38	138
2001	19	82	28	129
2002	14	73	17	104
2003	5	81	12	98
Skupaj	90	409	113	612

* podatki so skupni za raziskovalne in uporabne namene

Rezultat dela kustosinje arhivistke zadnjih sedem let je poleg opravljanja arhivske javne službe (prezentacija, objavljanje, urejanje, popisovanje, evidentiranje gradiva, dela z uporabniki in strokovno izpopolnjevanje ter napredovanje) 280 tehničnih enot popisane arhivskega gradiva. Istočasno so se kazale potrebe po raziskovanju železarske zgodovine. Inventarizirala je 1794 predmetov železarske zbirke. S spremembo zakona o javnih delih in odhodom dolgoletnega vodnika po železarski zbirki je mentorica novim vodnikom, prevzela je dodatna vodstva, pedagoške ure in drugo, ki je vplivalo na število obiskovalcev stalne železarske razstave v pritličju Ruardove graščine.

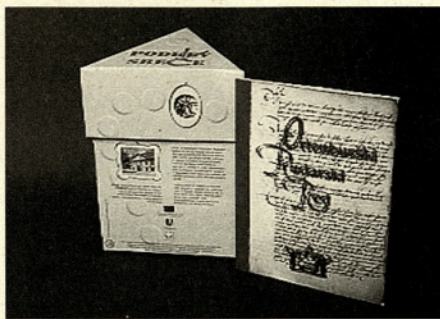

Od leta 1997 je avtorica in soavtorica lastnih muzejskih razstav Hokejski plakat (1997), Obrt in podjetništvo na Jesenicah (1997) in sodelavka pri razstavi Zgodovina obrti s poudarkom na frizerjih (2000) ter Ortenburžani s predstavitev Ortenburškega rudarskega reda. Od leta 2001 do 2002 je pripravila več tematskih razstav - vitrin v vhodni avli upravne stavbe družbe Acroni.

Prvo večjo samostojno razstavo - projekt Slovensko plavžarstvo 20. stoletja - JESENIŠKI PLAVŽI je obiskalo več kot 21000 obiskovalcev. Razstava je bila na novo postavljena in vsebinsko dopolnjena osemkrat. Od leta 1998 je bila na ogled na Jesenicah, v Ljubljani, Acroniju, Tehniškem muzeju Slovenije, Škedenju pri Trstu, Bistrici v Rožu, na Ravnah na Koroškem in konec leta 2001 v Idriji. V okviru projekta je pripravila 20 minutno videokaseto s spomini delavcev pri plavžih in obstoječim arhivskim gradivom na filmskih trakovih. Poleg vabil in plakatov je pripravila 96 listni katalog k razstavi in se zahvalila s 50 spominskimi znaki razstave, zahvalami ter priznanji nekdanjim plavžarjem, sodelavcem pri projektu in financerjem.

Temu je sledilo obsežnejše sodelovanje pri mednarodnem Pharovem projektu

Promocija tehniške dediščine, v okviru katerega je pripravila gostovanje razstave v Bistrici v Rožu, didaktično igrice **PODKEV SREČE**, uredila knjižico Ortenburški rudarski red, v kateri je tudi transliterirala tekst.

Zadnji večji projekt je Zgodovina železarstva in rudarstva - multimedija, s pripravljenimi novimi spletnimi stranmi muzeja, predstavitev vsebine na svetovnem spletu, izdaji 1000 izvodov knjižic oziroma zgoščenk, 50 videokaset in prevodi video filma v nemščino, italijanščino in angleščino.

K promociji muzejske zbirke je sodilo sodelovanje na 3. muzejskem sejmu leta 1997 - predstavitev multimedije Matija Čop in 5. muzejskem sejmu leta 2002, kjer smo predstavili vključevanje zbirke - muzeja v mednarodne projekte. Ob tem je izšla večjezična promocijska zložanka železarske zbirke (10.000 izvodov) in predstavitveni pano.

Leta 2001 je samostojno pripravila kviz o zgodovini mesta Jesenic s poudarkom na zgodovini železarstva. Ob tem so namesto knjižice sledila predavanja avtorice z diapozitivi po jeseniških šolah.

Kustosinja predstavlja svoje delo oziroma jeseniško železarstvo tudi na muzejskih večerih Muzejskega društva Jesenice, vodstvih po železarski zbirki, pedagoških urah, predstavitev po krajevnih skupnostih, v domu upokojevcev... Od leta 1998 je članica komisije za delo zgodovinskih krožkov pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije. Predavala je na seminarjih za mentorje zgodovinskih krožkov leta 1988 o razvoju obrti od 15.

do 19. stoletja v Cankarjevem domu in Barkovljah pri Trstu ter leta 2001 v Leku o prometu in trgovini v preteklosti na primeru železarske zbirke. Skoraj redno sodeluje z referati kot predavateljica na zborovanjih Arhivskega društva Slovenije (Celje 1997, Martuljek 1998, Bovec 2000) in Muzejskega društva Slovenije (Bohinj 1999, Ptuj 2003), na mednarodnem srečanju kustosov pedagogov v Pulju (2002). Je tudi članica uredniškega odbora časopisa za krajevno zgodovino Kronika, kjer pripravlja strokovne recenzije objavljenih člankov.

Za potrebe Televizije Slovenije in drugih naročnikov predstavlja zbirko in zgodovino Jesenic (Lahkih nog naokrog 1997, Enajsta šola 2004, Ko zboli reka 2004) ter sodeluje z jeseniškim radiem. Pripravlja in sodeluje pri samostojnih video predstavitev (Savske jame 1997, Jeseniški plavži 1998, Zgodovina železarstva in rudarstva 2003). Od leta 1997 pripravlja pedagoške delavnice in sodeluje pri prireditvah ob mednarodnem dnevu muzejev 18. maju.

Redno pa tudi objavlja v internem časopisu družbe Acroni Novice, glasilu Občine Jesenice Jesenice, Muzejskem časopisu, reviji Otroci in družina, Argu, Arhivih, Kroniki in s strokovnimi prispevki predstavlja železarstvo v jeseniškem zborniku. Sodeluje z Naravoslovno tehniško fakulteto, Fakulteto za strojništvo, Oddelkom za etnologijo Filozofske fakultete, Moderno galerijo Ljubljana, Acronijem Jesenice, Tehniškim muzejem Slovenije, Slovensko prosvetno zvezo in Unikumom v Celovcu, krajevno skupnostjo Planina pod Golico in Plavž ter Turističnim društvom Planina pod Golico, kakor tudi z Občino Jesenice in društvi ter posamezniki v našem kraju.

Irena Lačen Benedičič
Kustos zgodovinarka- arhivistka

RAZSTAVNA IN GALERIJSKA DEJAVNOST

Razstavna dejavnost v Kosovi graščini, ki jo je od leta 1985 vodila kustosinja Slavica Osterman, je v začetku devetdesetih let tekla v dotedanjem obsegu. Kvaliteta razstav se je iz leta v leto izboljševala, kulturni program ob odprtjih in katalogi so postajali vse boljši. Poleg likovnih, oblikovalskih in fotografskih razstav (Zvonko Čoh, Zmago Puhar, Zmago Posega, Dušan Kirbiš, Andrej Trobentar, Lado Jakša, Hamid Tahir, Miroslav Šuput, Albert Dürer - grafični listi, Janez Suhadolc - stoli, Severina Trošt - Šprogar, Bernarda Šmid, Damjan Jensterle, Jaka Čop, Izidor Trojar in drugi) je bilo v tem času nekaj gostujočih dokumentarnih razstav (Grafični listi muzeja v Rogaški Slatini, Kmečke noše po Valvasorju, 200 let Županove Micke, Makedonske karikature, Predlogi za simbol mesta, Pragozdovi - naša kulturna dediščina, Otrok in ekologija, Novo v etnološki zbirki Gorenjskega muzeja itd.). Muzej je leta 1991 pripravil obsežno razstavo Kraji jeseniške občine in Jeseničani v literaturi. Avtorja le teh sta bila Zdenka Torkar - Tahir in Tone Konobelj. Ob razstavi sta izdelala obsežen katalog z bibliografijo vse dotedanje literarne in založniške dejavnosti na Jesenicah.

Leto za tem je muzej v sodelovanju z Narodno galerijo pripravil v slovenskem merilu pomembno razstavo treh cerkvenih slik beneškega slikarja Nicole Grassija, ki so do tedaj veljale za neznanne. Ob tej razstavi so izdali tudi obsežen katalog, izpod peresa kustosa v Narodni galeriji, Ferda Šerbelja.

Samo dan za tem, ko je dala občina Jesenice zeleno luč za ustanovitev občinskega muzeja, je bilo 27. decembra 1990 ustanovljeno Muzejsko društvo Jesenice, ki naj bi pomagalo muzejski organizaciji pri začetnih težavah in predvsem pri varovanju in zaščiti kulturne dediščine. Začeli so izdajati Muzejski časopis,

v sodelovanju z občino in muzejem pa nadaljevali z izdajanjem Jeseniškega zbornika (leta 1991 je izšla že šesta številka).

Po letu 1992, ko je muzej dobil dokončno organizacijsko obliko, so se lotili priprav za izdajo novega vodnika po muzejskih zbirkah jeseniške občine. Leta 1993 je izšel nov vodnik Muzej Jesenice, v katerem so opisali vso dediščino na področju tedanje občine.

V okviru galerijske dejavnosti v Kosovi graščini je bilo v teh letih organiziranih od deset do dvanajst dokumentarnih in likovnih razstav letno. Po smrti dotedanje ravnateljice in galeristke Slavice Osterman leta 1994 je razstavno dejavnost do leta 1996 vodila nova ravnateljica Nataša Kokošinek. Kasneje je galerijsko dejavnost prevzel organizator - dokumentalist Tone Konobelj. Tako je od leta 1994 do 1997 muzej pripravil kar nekaj likovnih razstav (Hamid Tahir, Vladimir Lakovič - Iskanje Prešerna in Čop in njegov krog, Marija Starič - Jenko, Albin Polajnar, Božidar Jakac - Jeseniški cikel, Karen Soklič, Eva Gašperšič, Marjan Skumavc, Andrej Jemec, France Gorše, Slikarji in fotografi - maturanti Gimnazije, Slovenske fotografije se predstavljajo, Obraz jeseniškega vsakdana) in več dokumentarnih razstav, ki so nastale v sodelovanju z različnimi institucijami in zunanji sodelavci: (Rimsko steklo - z muzejem iz Zadra, Črkovna vrsta Jesenice - z arhitektom Janezom Suhadolcem, Kamnita dediščina v Dolini - z O.Š. Koroška Bela, Slovenija in Dunaj - z Zgodovinskim arhivom Ljubljana in dunajskim mestnim arhivom, Razvoj kemijskega laboratorija na Jesenicah, obsežno dokumentarno razstavo ob 50-letnici osvoboditve Jesenic, za katero je spremno besedilo v posebni izdaji Muzejskega časopisa ob razstavi napisal avtor razstave Tone Konobelj, Hokejski plakat, 50 let Glasbene šole Jesenice, Je ukuhano oglje ... s Tržiškim muzejem, 50 let Vzgojno varstvene organizacije in Zgodovina Raziskovalnega oddelka in fizikalnega laboratorija v Železarni Jesenice). Za razstavo je muzej zbral pomembno gradivo in predmete iz nekdanjih oddelkov raziskovalnega oddelka in metalurškega laboratorija.

Osnovno izhodišče galerijske dejavnosti

za v prihodnje, da je nujno obdržati kvaliteten nivo razstavljalcev iz preteklosti, povečati število lastnih razstav ter zbrati čim več likovnih del, ki bi bila osnova za prihodnjo stalno likovno razstavo v Kosovi graščini. V ta namen je muzej začel razstavljeti dela ustvarjalcev, ki so svoja likovna dela ne samo razstavljali, ampak nekatera tudi poklonili ali prodali muzeju. Z leti je tako nastala zanimiva zbirka, ki predstavlja osnovo galerijskega dela v Kosovi graščini.

Od leta 1998 do leta 2004 so se v galerijskih prostorih zvrstile številne razstave znanih likovnih ustvarjalcev, na ogled je bilo postavljenih več dokumentarnih razstav, razstav fotografov in oblikovalcev. Vse razstave so bile odprte s kulturnim programom in s strokovno predstavitvijo. V kulturnih programih so največkrat nastopile manjše slovenske komorne zasedbe z Jesenic in okolice, velikokrat pa so odprtja popestrili učenci jeseniške glasbene šole.

V teh letih so razstavljali slikarji, grafiči, fotografi in oblikovalci, kot: Milogoj Dominko (ilustracije h Krstu pri Savici), Miha Pirnat, Grafični muzej Rogaška

Slatina (grafični listi na temo metalurgija in rudarstvo 19. stol.), Karel Zelenko, Stojan Razmovski, Valentin Hodnik, Albin Polajnar in Ravnik, Andrej Dolinar, Vida Pfeifer - Sajko, Franc Berčič - Berko, Irena Polanec, Vladimir Makuc, Muzej Jesenice z 42. Prešernovimi portreti, Janez Hafner, Veno Dolenc, Štefan Planinc, Valentin Oman, Lea Dežman, Vladimira Štoviček, Franc

Novinc, Miha Maleš (Sonetni venec), Boris Jesih, Jana Vizjak, Jaka Torkar, Klavdij Tutta, Likovni samorastniki v kovini, Gašper Jemec, Ljubo Kozic, Bogdan Borčič, Boni Čeh, Janez Suhadolc (skice in stoli), Gornjesavski muzej s svojimi umetniškimi deli, Ladina Korbar (glinene figurice), Brigita Požegar, Damjan Jensterle, Študentje drugega letnika Akademije za likovno umetnost v Ljubljani, Klementina Golija in Jana Križnar in fotografi FD z Jesenic in Beljaka, FIAP - mladi, Igor Pustovrh, FD Jesenice, Flavio Mosetti, Peter Pokorn, Karl Batschinski, Slavko Smolej (1909 - 1961), Jan Hodač, Interklub Jesenice - Beljak, Skupina 75, Jana Božič, Slovenske fotografkinje se predstavljajo, FK Hrastnik, Štibor Koštal, Med gorami, Irena Kučina, Vitomir Pretnar, Janez Pipan in oblikovalci: Karmen Klobasa, razstava tekstilij, Marjan Gašperšič, Desetletje oblikovanja v lesu 1990 - 1999, VDC Škrat.

Med zelo odmevnimi sta bili razstavi likovnih del akademskega slikarja Jaka Torkarja (2002) in Umetniška zbirka jeseniškega muzeja (2003), ki sta ju podprli tako Občina Jesenice kot Ministrstvo za kulturo republike Slovenije.

Med dokumentarnimi razstavami pa so se zvrstile naslednje: Zgodovina plavžev (Irena Lačen Benedičič - Gornjesavski muzej Jesenice), 50 let Žige Zoisa (Prirodoslovni muzej Slovenije), Paleontološka razstava - Karavanški tunel (Jože Bedič - zunanji sodelavec Gornje-

savskega muzeja Jesenice), Od trga do mesta (Natalija Štular - Gornjesavski muzej Jesenice), Krivi lov v Karavankah (Tehniški muzej Slovenije in GMJ), Znamka Trilobit (Pošta Slovenije in GMJ), Sporočilo ugaslega plavža (Muzej Ravne), Obrt na Jesenicah 1920 - 1945; Frizerski salon (Natalija Štular Gornjesavski muzej Jesenice), 110 let ribištva na Slovenskem (Tehniški muzej Slovenije), Obrt družine Višnar (Tone

Konobelj - Gornjesavski muzej Jesenice), Iz zasebnih zbirk (Zdenka Torkar Tahir - Gornjesavski muzej Jesenice), Zgodbe muzejskih predmetov (Velenjski muzej in GMJ), Moč šibkih (Slovenska prosvetna zveza iz Celovca), 19. marec 1944 - črn dan za letalce (Tone Konobelj - Gornjesavski muzej Jesenice), Ortenburžani (Knjižnica Anton Tomaž Linhart in GMJ), BIONIKA (Tehniški muzej Slovenije in GMJ), Lepa pušča 2002 - 2003 (UNIKUM Celovec v okviru EU projekta Kultura 2000), 130 let godbe Jesenice - Kranjska Gora (Tone Konobelj Gornjesavski muzej Jesenice ter Štefi in Peter Muhar), 100 let telovadbe

na Jesenicah (Anton Stražišar - Partizan in Tone Konobelj Gornjesavski muzej Jesenice) in 50 let stalne železarske zbirke na Jesenicah (Nataša Kokošinek s sodelavci, Gornjesavski muzej Jesenice). V pripravi je še razstava 40 let Radia Triglav (Irena Lačen Benedičič, Gornjesavski muzej Jesenice in mag. Rina Klinar, Radio Triglav).

V naslednjih letih načrtuje muzej razstavno in galerijsko dejavnost v nezmanjšanem obsegu, saj se obisk iz leta v leto povečuje. V letu 2003 je muzejske razstave obiskalo več kot 6500 obiskovalcev. Za doseg tega cilja smo obiskovalce navajali na obisk galerije, učence in dijake pa smo ob pripravljenih pedagoških urah v sodelovanju z učitelji in profesorji organizirano vodili po razstavah. Ogled razstav je postal sestavni del pedagoškega procesa v šolah.

V naslednjih letih načrtuje muzej nekoliko manj likovnih razstav, več pa zgodovinsko - dokumentarnih razstav, predvsem s področja lokalne zgodovine Jesenic.

*Tone Konobelj
Organizator-dokumentalist*

KUSTODIAT ZA ETNOLOGIJO

V Tehniškem muzeju Železarne Jesenice so leta 1986 na delovno mesto kustosa za zgodovino železarstva zaposlili etnologinjo, ki je v času pripravnštva od 1984 do 1985 opravila etnološko raziskovalno nalogo Razvoj delavskega naselja v Podmežakli (na današnji Cesti 1. maja do leta 1941). Na stalni razstavi

novejše zgodovine v Kosovi graščini postavila rekonstrukcijo delavske kuhinje iz obdobja 30 let 20. stoletja.

V nadaljnjih letih se je v okviru službenih obveznosti lotila zelo raznolikih nalog kot so: popisi arhivskega gradiva socialnega oddelka (arhiv 1941 - 1945, arhiv KID 1918 - 1945, arhiv povojnega obdobja), urejanje strokovne knjižnice (danes šteje preko 11000 enot), inventarizacija predmetov zbirke novejše zgodovine, vodenje po železarski zbirki, delo s strankami, pomoč pri postavitvah občasnih razstav, pridobivanje gradiva v opuščenih železarskih obratih, izdelava bibliografije Kraji jeseniške občine in Jeseničani v literaturi.

Vzporedno je, v Gledališču Toneta Čufarja zaposlena umetnostna zgodovinarica in etnologinja, vodila galerijsko dejavnost v Kosovi graščini ter upravljala s Prešernovo in Finžgarjevo spominsko zbirko ter z etnološko zbirko Liznjekove domačije v Kranjski Gori. V muzejskih objektih je uvedla spominske prireditve in občasne razstave etnološkega značaja. Po ustanovitvi občinskega muzeja in z združitvijo vseh muzejskih zbirk od Kranjske Gore do Vrbe, zlasti še po smrti prve ravnateljice novega zavoda, je etnologinja prevzela strokovno skrb nad vsemi etnološkimi zbirkami. Oganizirala je že tradicionalne spominske prireditve v omenjenih rojstnih hišah in razstavno dejavnost v Liznjekovi doma-

čiji. Pričela je z inventarizacijo zbirke v Prešernovi rojstni hiši, ki danes šteje 691 inventarnih enot. Zbirko je kar za 332 enot povečala. Nove, v letih od 1993 do 2004, pridobljene muzealije se delijo na 111 enot knjižnega gradiva, 31 enot tiska, 92 enot razglednic, 59 enot likovnih del, 1 album fotografij in 9 enot fotografij ter 43 enot predmetov. Hkrati je potekala tudi inventarizacija ter dopolnjevanje zbirke v Finžgarjevi rojstni hiši, za katero je bilo pridobljenih 159 enot novih muzealij (42 knjig, 15 tiskov, 87 predmetov in 13 drugega). Danes šteje 393 inventarnih enot. V Liznjekovi hiši se je že začeta inventarizacija zbirke nadaljevala s 358 enotami novih pridobitev, tako da danes šteje 1115 enot etnoloških predmetov. Na Jesenicah je oblikovala in uredila novo depojsko zbirko 1684 etnoloških predmetov, ki so v inventarni knjigi ločeni glede na izvor oziroma plačnika z oznakami posameznih treh občin.

V razstavnem prostoru Liznjekove hiše je v okviru organizacije občasnih likovnih in gostujočih muzejskih razstav postavila tudi lastno razstavo Miniaturni posnetki zibelk Staneta Zugwitza. Plod triletnega republiškega projekta pa je bila nova stalna razstava Življenje in delo dr. Franceta Prešerna leta 2000 v Vrbi. Na slovenskih muzejskih sejmih v Ljubljani, kjer je jeseniški muzej vselej

opazno sodeloval, je predstavila vse zbirke muzeja, multimedijski pedagoški program o Matiji Čopu in Prešernovo zibelko na temo Moj najljubši predmet. V sodelovanju z jeseniškim Muzejskim društvom je v Kosovi graščini postavila občasno razstavo Iz zasebnih zbirk. Ob tem je na Jesenicah, na različnih lokacijah, postavila še okoli 10 tematskih občasnih razstav. V okviru muzejskih delavnic (ob dnevih muzejev) je v Ruar-

dovi graščini uredila razstavna ambienta na temo Iz kuhinje naših babic in Igrajmo se muzejsko trgovino.

Med pomembnejšimi objavami sta publikacija Planina pod Golico skozi čas in prispevki o naših muzejskih zbirkah v Vodniku po slovenskih muzejih in galerijah. Tu je opravila tudi uredniško delo za celotno Gorenjsko.

Njeni članki so objavljeni še v letopisu Gorenjska 1900 - 2000, v muzejski reviji Argo leta 2001 in v Glasniku slovenskega etnološkega društva v obdobju po letu 1999. V tedniku Železar je leta 1986 objavila 40 nadaljevanj na temo Razvoj delavskega naselja v Podmežakli. Redakcijsko je sodelovala pri novem vodniku Prešernova Vrba iz leta 1999.

Ob posredovanju muzejskega gradiva je teklo delo s strankami. Ponovno pa je etnologinja dala večji poudarek terenskemu delu, saj je v obdobju zadnjih petih let opravila več kot 200 terenskih

poti. Rezultat se kaže tudi v količini pridobljenih muzealij, ki jih je v etnoloških zbirkah nad 2500 poleg fotografskega gradiva na temo Stare Save (večina od 130 kosov je bila preslikanih). Številne so tudi pridobitve za muzejsko strokovno knjižnico.

Po muzejskih zbirkah so potekale redne polletne inventure prodajnega materiala, vsakih pet let pa inventure muzejskih predmetov. Zadnja taka je potekala več mesecev lanskega leta in daje pregled stanja nad okoli 13000 inventarnimi enotami celotnega muzejskega gradiva. Leta 2000, ko sta bili v muzeju zaposleni novi vodji žirovniške in kranjskogorske enote, je odpadlo organizacijsko delo, povezano s spominskima hišama in Liznjekovo hišo ter postopoma tudi razstavna dejavnost v slednji. Tako se je etnologinja ponovno posvetila svoji primarni dejavnosti - skrbi za etnološke oziroma spominske zbirke ter organizaciji etnoloških občasnih razstav tako na Jesenicah kot v Kranjski Gori. V zadnjem letu dela projekt muzejske rekonstrukcije delavskega stanovanja s spremljajočo stalno razstavo, ki bo postavljena v obnovljeni Kasarni na Stari Savi prihodnje leto.

*Zdenka Torkar Tahir,
Kustosinja etnologinja*

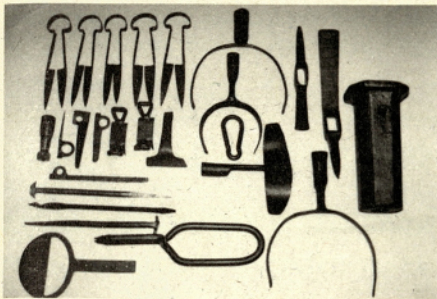

KONSERVACIJA IN VZDRŽEVANJE

Muzejske zbirke so v sedmih muzejskih objektih od Doslovč do Kranjske Gore, zato je od konca leta 1993 v muzeju redno zaposlen vzdrževalec muzejskih objektov. Le ta je pred tem opravljal dela čiščenja in praznjenja prostorov Kasarne na Stari Savi. Občasno je opravljal dela na muzejskih objektih in pri postavitvah občasnih razstav. Z zaposlitvijo v občinskem muzeju je prevzel redna vzdrževalna dela v petih objektih in ure-

janje okolice le teh. V njegov delokrog so poleg zahtevnejših del na spomeniško zaščiteneh stavbah sodile še najrazličnejše naloge, kot so: preureditve in opremljanje prostorov, nabava materiala in tehnična oprema, vzdrževanje tehnične opreme in službenega avtomobila, prevozi in prenos muzejskih predmetov, selitve depojev, nabava, priprava, izposoja in prevozi razstavne opreme in eksponatov ter postavitve občasnih razstav.

S posameznimi akcijami so bila opravljena še dodatna dela: postavitve ograj ob Prešernovi in Finžgarjevi rojstni hiši, obnova dotrajanih kmečkih peči v Prešernovi in Liznjekovi hiši, menjava električne napeljave v Finžgarjevi hiši, napeljava centralnega ogrevanja, preložitve strešne kritine na Prešernovi hiši in pokritje kozolca pri Finžgarjevi hiši, čiščenje nekdanje delavnice plastike na Stari Savi. Sredi 90-ih let je potekala

obsežna akcija konserviranja v muzeju deponirane Pocarjeve zbirke. Opravljeno je bilo čiščenje in zaščita več kot 1000 lesenih oziroma železnih predmetov. V tem času je bila postavljena tudi stalna paleontološka zbirka v Ruardovi graščini.

Zaradi velikih potreb po konservaciji muzejskih zbirk in njihovih predmetov, ki so bili potrebni ne samo čiščenja in osnovne zaščite, pač pa tudi večjih konservatorskih in restavratorskih posegov, je bilo nujno zaposlenemu zagotoviti pogoje za pridobitev dodatnih znanj. Leta 1999 je dotedanji vzdrževalec opravil strokovni izpit in si pod mentorstvom mag. Tadeja Brateta v Tehniškem muzeju Slovenije pridobil naziv konservatorski tehnik. Vidnejši dosežki dela na tem področju so: konservacija lokomobile, kontrolne ure za prihod in

odhod z dela, stare več kot sto let, otroškega vozička, 70 predmetov inventarja nekdanjega frizerskega salona za občasno razstavo o jeseniških obrtnikih, nekaterih kosov etnološke zbirke (poslikane zibelke, postelje in stenske ure) v Liznjekovi hiši, 60 deponiranih predmetov iz Triglavске muzejske zbirke, razstavljenega inventarja Prešernove rojstne hiše ter večine predmetov iz Finžgarjeve rojstne hiše. Letos potekajo dela na predmetih, ki bodo razstavljeni na stalni zbirki v Kasarni. Skozi celotno obdobje je bilo konserviranih še več kot 40 eksponatov železarske zbirke in eksponati za posamezne občasne muzejske razstave tako na Jesenicah (Jeseniški plavži, Bogastvo umetniških zbirk GMJ, Obrt družine Višnar, Zgodovina kemijskega laboratorija in raziskovalnega oddelka Železarne Jesenice) kot tudi v Kranjski Gori (Od Triglava do najvišjih vrhov sveta, Vandotova zbirka...).

Poleg omenjenega je vzdrževalec in konservatorski tehnik s svojim delom opravil tudi tehnično izvedbo vseh občasnih muzejskih in večino galerijskih razstav v Kosovi graščini, v Liznjekovi hiši in v Triglavski muzejski zbirki. Sodeloval je pri postavitvi nove stalne razstave v galerijskem delu Prešernove rojstne hiše.

Z izvajalci je aktivno sodeloval pri spomeniško varstveni obnovi skednja v Dolslovčah leta 2000, pri obnovi Prešernove rojstne hiše leta 2002 in pri obnovi Finžgarjeve rojstne hiše leta 2003.

Marko Mirtič

Vzdrževalec-konservatorski tehnik

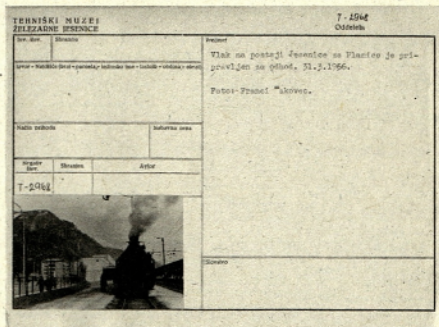

FOTOARHIV

Fotografski arhiv naj bi, po pripovedovanju nekdanjih muzejskih uslužbencev, pričel urejati prvi redno zaposlen fotograf v železarni France Kolman, pozneje priznani fotograf v tovarni Elan v Begunjah. Njegovo delo je sredi 60-ih let nadaljevala Irena Kučina, njen sodelavec je bil nekaj let tudi fotograf Franci Makovec. Irena je delo fotografa v železarni opravljala več kot 25 let, vse do upokojitve leta 1988, tako da je ona tista, ki je najbolj zaslužna za nastanek in ureditev fotoarhiva.

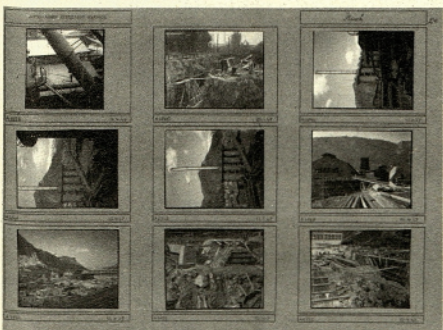
V tridesetih letih delovanja železarskega fotolaboratorija (od leta 1960 do 1990) je število takih kartonov presešlo število 3.000, kar pomeni več kot 27.000 oštevilčenih in arhiviranih posnetkov, povprečno pa 1.000 na leto. Za primerjavo: po poročilu Irene Kučina za leto 1986 sva dva fotografa naredila 4.000 posnetkov, od tega jih je bilo 1.271 oštevilčenih in uvrščenih v fototeko. Ročno sta izdelala 11.600 fotografij različnih velikosti. Fotoarhiv in fototeko zdaj vodi in ureja fotograf Silvo Kokalj, nekdanji fotograf Železarne Jesenice (od leta 1979 do 1989).

Fotoarhiv Železarne Jesenice je edinstven dokument tridesetletnega obdobja, ki nas s svojim bogatim slikovnim izročilom spominja na čase velikega razvoja železarne in posledično Jesenic. S poružitvijo velikih kompleksov, kot so bili plavž, martinarna in aglomeracija, je izgubila podoba, ki je bila tako značilna za jeseniško dolino. Skoraj smo že pozabili

na visoke dimnike, dim in rdeči prah, ki je bil nekoč stalnica nad dolino med Karavankami in Mežakljo. Vse to pa je zahvaljujoč fotografiji ostalo zabeleženo na filmskem traku in shranjeno v muzeju kot ena izmed enot fotografskega arhiva, ki je bogat vir zdaj že zgodovinskih podatkov za še tako zahtevnega raziskovalca zgodovine Jesenic in železarne.

Urejena in popisana je starejša zbirka originalnih fotografij, ki se nanaša na delovanje Kranjske industrijske družbe. Dve seriji fotografskega gradiva z

oznako K in T predstavljata široko paleto podatkov, ki dokumentirajo razvoj in stanje v Gornjesavski oziroma v Jeseniški dolini v prvi polovici 20. stoletja. Popisi fotografij so zbrani v katalogu fotoarhiva Tehniškega muzeja Železarne Jesenice Oddelka za delavsko gibanje in NOB. Le ta je razdeljen po tematiki:

A - predvojno obdobje do leta 1941 (politične stranke, kulturne organizacije, delavsko - sindikalno gibanje, gospodarske dejavnosti, ustanove, podjetja,

kraji in narodni običaji...);

B - okupacija - okupator 1941 - 1945 (okupacija Avstrije in Jugoslavije, stavbe, aretacije in internacije, vojaške akcije, koncentracijska in delovna taborišča, okupatorjeve ustanove, organizacije, šport, vrtci, vojni ujetniki);

C - okupacija - partizanstvo 1941 - 1945 (osvobodilna fronta, odpor proti okupatorju, partizani in partizanske formacije, izdaje in likvidacije, partizanske šole in dokumenti, tuje vojaške formacije, žrtve druge svetovne vojne);

D - povojno obdobje po letu 1945 (nova jugoslovanska vojska in oblast, Gorenjska v svobodi, proslave, komemoracije, izleti, izobraževanje, šole, vrtci, planinstvo, planinci in planinske postojanke, volitve- vodilni politični in gospodarski delavci, dovolilne listine in dokumenti, urbanizem, razstave, nesreče - bolnice ter razno).

Zanimiv je slikovni-fotografski material, ki se je ohranil v uredništvu Železarja. Tu so posnetki Slavka Smoleja, ki je dokumentiral delo železarjev tako v domači železarni kot tudi v nekdanji širši domovini. V svoj fotografski objektiv je beležil tudi motive iz narave, vse od rojstva sviloprejke do igre narave visoko v domačih gorah. Poleg urejanja arhiva sedanji fotograf s fotoaparatom

beleži spremembe v jeseniškem prostoru, predvsem na Stari Savi, beleži urejanje infrastrukture, podiranje starih železarskih obratov, obnovo kasarne, gradnjo trgovskih centrov in skrbi, da delo muzeja ostane zabeleženo na negativih ali diapozitivih. V zadnjih desetih letih je z reprodukcijami ali z avtorskimi fotografijami sodeloval pri opremi razstavnih katalogov, promocijskem materialu, knjig, brošur, multivizije, multimedije in tudi nekaterih razstav Gornjesavskega muzeja Jesenice. Fotografski arhiv muzeja Jesenice je obogatil z 8000 barvnimi negativmi, z več kot 3000 diapozitivi in s 500 diapozitivi velikosti 6x9 cm, izdelanimi s 50 let staro kamero mehovko.

Silvo Kokalj

Fotograf dokumentalist

ENOTA ŽIROVNICA - KUSTODIAT ZA KRAJEVNO ZGODOVINO

Upravna reforma na področju občin je leta 1999 povzročila preoblikovanje občinskega zavoda Muzej Jesenice v medobčinski Gornjesavski muzej Jesenice. Njegove soustanoviteljice so bile Občina Kranjska Gora, Občina Jesenice in Občina Žirovnica. Temu je bila prilagojena notranja organizacija samega zavoda, ki je iz strokovnih in organizacijskih vzrokov sprožila potrebo po delovnem mestu strokovnega in organizacijskega vodja enote. Le-ta naj bi v žirovniški enoti, ki je obsegala Prešernovo rojstno hišo v Vrbi, Finžgarjevo rojstno hišo v Doslovčah in razstavo o "Življenju in delu Matije Čopa" v rojstni hiši Matije Čopa v Žirovnici, pokrival še krajevno zgodovino. Že takoj ob nastopu delovnega mesta je omenjeni kustos pripravil dolgoročni program dela, ki je temeljil na popularizaciji in vključevanju omenjenih muzejskih zbirk v prostor in čas. Kustosinja-vodja enote je tako

skrbela za nemoten organiziran oz. usklajen obisk po posameznih muzejskih hišah (koordinacija najavljenih skupin), za ustrezno strokovno vodenje po zbirkah, za izobraževanje novih vodičev - študentov in javnih delavcev kot pomočnikov v konicah, vodila statistiko obiska, promocijo hiš in njihovih zbirk (članki v Delu, Gei, Muzejski časopis, Novice izpod Stola, Radio Ptuj, Radio Belvi,...). S pripravljanjem muzejskih večerov o kulturni zgodovini krajev pod Stolom in večerov z literarno vsebino je

skušala opozoriti ljudi na pomen in veličino njihove kulturne dediščine (predstavitev pesniške zbirke domačinke Ivanke Pogačar, predstavitev poezije Jeseniških gimnazijcev, Pokrajina Vrbe in Dežele v luči Prešernove poezije, Kako znani slovenski literarni ustvarjalci doživljajo Prešerna, Repečnekova vučca - predstavitev narečij, Finžgar in pravljice, oblačilna kultura in plesi na Gorenjskem v času Prešerna,...). Preko muzejskih delavnic je spodbujala mlade ustvarjalce in njihove starše k poustvarjanju tradicije naših prednikov (peka kruha, izdelovanje obeskov na način šivanja čelnika na avbah in zavijačkah, izdelavo spominkov na temo Poti kulturne dediščine, pletenje adventnih venčkov, stare tehnike barvanja pirhov, izdelovanje iz filca, sveče iz čebeljega voska, okraski za novoletno jelko,...). Skupaj s kustosom etnologom in konzervatorjem je skrbela za dopolnitev stalnih muze-

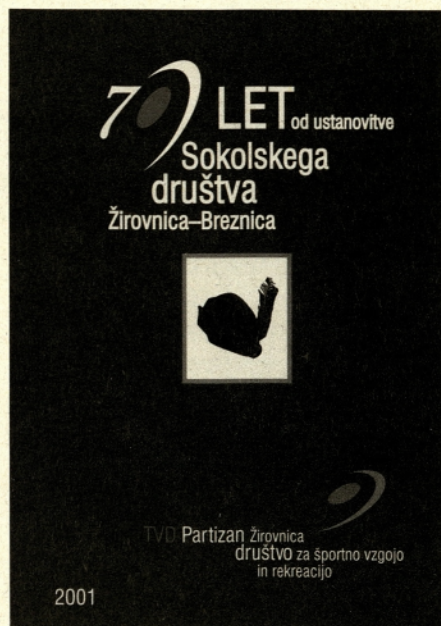

jskih zbirk z ustreznimi etnološkimi in zgodovinskimi predmeti, ki jih je zbirala na terenu in jih ustrezno popisala za hranjenje v depozu ali za takojšnjo razstavo. Med ljudmi in po ustreznih institucijah je zbirala ustno, pisno, fotografsko gradivo o življenju vasi v občini Žirovnica in tako začela z zbiranjem gradiva za celosten zgodovinski pregled omenjenega območja. V sodelovanju s TVD Partizan Žirovnica je pripravila knjižico "70 let od ustanovitve Sokolskega društva Žirovnica-Breznica", pomagala je pri nastanku zbornika "Preteklost v zavetju Stola", sodelovala pri zloženki o Antonu Janši, pripravila je besedilo o kulturnih spomenikih za turistično karto

o občini Žirovnica, pripravila je razstavo o zgodovini Prešernove hiše kot muzeja za Slovence v Škednju pri Trstu, uredila je besedilo in izbor fotografij za multivizijski film "Dežela Prešernovega otroštva", začela je s preučevanjem vpisnih knjig obiskovalcev Prešernove rojstne hiše v Vrbi, pripravila je besedilo in slikovni izbor za koledar 2006, ... Skratka, naloga kustosinje-vodje enote je bila organizacijska skrb za nemoteno delo v rojstnih hišah, koordinacijsko usklajevanje obiskov, postopno vključevanje muzeja v širši turistični prostor, ozaveščanje domačinov in vključevanje strokovnjakov v popularizacijo kulturne tradicije kraja. Za tako delo je potreben človek, ki ima že nekaj izkušenj. Omenjena kustosinja je leta 1997 začela svoje muzejsko pot na Jesenicah kot pripravnica, ki se je posvetila raziskovanju zgodovine železarstva in nadaljevala delo kot kustosinja za mestno zgodovino Jesenic. Takrat je tudi nastala knjiga "Od trga do mesta", s pomočjo Toneta Konoblja ter fotografa Silva Kokalja pa razstava o jeseniških frizerjih, pripravila je

osnutek slikovnega registra tehnične dediščine v občini Jesenice za upravo RS za kulturno dediščino.

Natalija Štular
Kustosinja - vodja enote Žirovnica

ENOTA KRANJSKA GORA - KUSTODIAT ZA PLANINSTVO

Slovenski, predvsem gornjesavski planinci iz planinskih društev Jesenice in Dovje-Mojstrana so dolga leta zbirali planinsko gradivo. Iskali so ustrezne prostore za njegovo prezentacijo. Leta 1984 jim je ob finančni pomoči tedanje jeseniške občine, Železarne Jesenice, uprave Triglavskega narodnega parka, nekaterih podjetij in zasebnikov ter ob strokovni pomoči Gorenjskega muzeja uspelo odpreti Triglavsko muzejsko zbirko v izpraznjenih prostorih nekdanjega študentskega okrevališča na Triglavski cesti 50 v Mojstrani. Ustanoviteljica zbirke je bila Kulturna skupnost Jesenice. V naslednjih letih se je zbirka še dopolnjevala in preurejala, zanjo pa je skrbelo PD Dovje-Mojstrana z oskrbnikom Avgustom Delavcem.

Leta 1997 je bila TMZ institucionalno vključena v Gornjesavski muzej Jesenice oziroma njegovo notranjo organizacijsko enoto Kranjska Gora. Zaposlena je bila kustosinja za zgodovino planinstva z namenom, da zbirko strokovno obdela, zagotovi sistematično zbiranje gradiva in obenem pospeši gradnjo dolgo načrtovanega osrednjega sloven-

skega planinskega muzeja.

Prva naloga kustosinje je bila inventarizacija obstoječe Triglavske muzejske zbirke ter izdelava kartoteke s fotografskim gradivom. Pridobili so sredstva za odkupe eksponatov, veliko je tudi podarjenega gradiva, številni so bili terenski ogledi in prevzemi. Tako se je zbirka močno razširila. Danes je v inventarni knjigi vpisanih 1534 inventarnih števil. Zaradi povečanega obsega zbirke so uredili tudi dva nova depojska prostora. Prav tako so do danes pridobili več arhivskega gradiva, ki je shranjeno v devetnajstih arhivskih škatlah. Tu je večje število fotografskega gradiva, publikacij, razglednic, gradiva Planinske zveze Slovenije, ki je bilo do tedaj hranjeno v depozih Mestnega muzeja Lju-

bljana in gradivo iz zapuščine planinskega fotografa Jaka Čopa.

Že v prvem letu zaposlitve je kustosinja pripravila dokumentacijo za razglasitev Triglavske muzejske zbirke za kulturni spomenik lokalnega pomena, na podlagi katerega je Občina Kranjska Gora sprejela Odlok o razglasitvi. Enako dokumentacijo je pripravila tudi za Pocarjevo domačijo v Zgornji Radovni.

Leta 2000 je prevzela naloge vodje kranjskogorske enote in s tem skrb za organizacijo dela. Prevzela je galerijsko - razstavno dejavnost v prostorih Liznjekove domačije v Kranjski Gori ter Triglavske muzejske zbirke v Mojstrani. Do danes je organizirala več likovnih in muzejskih razstav - na leto poprečno pet v Kranjski Gori in dve v Mojstrani. Zanimiva je vsakoletna likovna razstava slik planinske kolonije Vrata z razstavljalci: Anica Zaletel, Rudi Reichmann, Branko Čušin, Peter Marolt, Marina Bahovec, Božidar Strman, Evgen Guštin, Mojca Vilar, Bine Rogelj, Andrej Novak, Jože Fric, Ciril Velkoverh, Erich Kuss, Jani Novak, Umberto Vittori, Andrejka Čufer. Odmevne so tudi muze-

jske razstave: Ko bo cvetel lan, Ročna dela kmečkih žena, Vinarske podobe, Odstiranja, Obrt družine Višnar, Božične jaslice doma in po svetu. Ob vsaki razstavi je poskrbela za zloženko oziroma katalog ter organizacijo kulturnega programa ob odprtju. V okviru razstav in ob mednarodnih dnevih muzejev je organizirala različne muzejske pedagoške delavnice: poslikava panjskih končnic, slikanje na steklo, izdelava figuric iz Vandotovih povesti, Velikonočni venček, Poslikava majic z motivi gorskega cvetja, Fotografiranje in poslikava lesene deščice.

Poleg tega je bila tudi sama avtorica občasnih in gostujočih razstav: Princ Charles v naših krajih, S Triglava na vrhove sveta z Alešem Kunaverjem, ob katerem je s soavtorico Dušico Kunaver napisala obširnejši spremni katalog, Kraji Gornjesavske doline na starih razglednicah, predstavljena razstava Slovenski planinski muzej in Info center TNP v Mojstrani. Leta 2001 je v Liznjekovi domačiji postavila stalno, prenovljeno razstavo Življenje in delo pisatelja Josipa Vandota.

Pripravila je scenarij za načrtovani slovenski planinski muzej in v zvezi s tem opravljala različne dejavnosti, kot so kustosinja za zgodovino planinstva, članica Komisije za muzejsko dejavnost pri Planinski zvezi Slovenije ter članica mu-

zejskega odbora pri Planinskem društvu Dovje-Mojstrana.

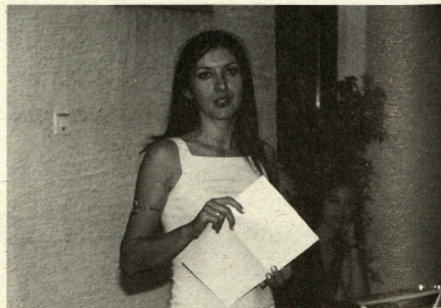
Z obveščanjem v različnih medijih je skrbela za popularizacijo muzejske dejavnosti, zlasti Triglavske muzejske zbirke, Liznjekove domačije in načrtovanega slovenskega planinskega muzeja. V zvezi s tem je sodelovala z različnimi radijskimi postajami in televizijskimi hišami, napisala je več člankov za razne časopise in ostale publikacije.

Prispevala je poglavje o Triglavski muzejski zbirki v Vodniku po Mojstrani, ki je izšel kot 203. zvezek v zbirki vodnikov Kulturni in naravni spomeniki Slovenije leta 2003. Je avtorica zloženk Vodnik po Triglavski muzejski zbirki, Kulturna pot po Zgornji Radovni, Življenje in delo pisatelja Josipa Vandota ter Slovenski planinski muzej in informacijsko središče TNP v Mojstrani ter člankov v Planinskem vestniku: Šaljiva plat

planinskih Piparjev, Slovenski planinski muzej-stara ideja, novi načrti, Dragoceni drobci iz muzejskih depojev. Prispevke je objavila tudi v Jeseniškem zborniku in Časopisu muzejskega društva Jesenice. Občasno vodi domače in tuje obiskovalce po Triglavski muzejski zbirki in je mentorica vodičem, ki jih zavod zaposluje v okviru programa javnih del. Za ohranitev stika s svojo študijsko usmeritvijo (umetnostna zgodovina) je napisala okrog petnajst likovnih kritik različnih razstav.

Ker pa se zgodovina ponavlja in se kolo, ki Triglavski zbirki zagotavlja prostorske pogoje, očitno obrne na dvajset let, bo prednostna naloga kustosinje v naslednjih dveh letih ponovno iskanje ustreznega prostora za prezentacijo ali vsaj deponiranje zbirke, ki se ji izteka najemna pogodba za dosedanje domovanje.

*Eli Gradnik
Kustosinja - vodja enote Kranjska Gora*

50-LET ŽELEZARSKÉ ZBIRKE. GORNJESAVSKI MUZEJ JESENICE

Uredništvo: Nataša Kokošinek, Silvo Kokalj; Fotografije: Fotoarhiv GMJ, Silvo Kokalj; Teksti: Nataša Kokošinek, Irena Lačen Benedičič, Tone Konobelj, Zdenka Torkar-Tahir, Marko Mirtič, Silvo Kokalj, Natalija Štular, Eli Gradnik; Lektoriranje: prof. Mili Ilenič; Oblikovanje: Maja Rostohar, Medium, Silvo Kokalj; Tisk: MEDIUM; Izdal: Gornjesavski Muzej Jesenice, zanj Nataša Kokošinek

